

על ויכוח אידיאולוגי-מתודולוגי בקטלוגיזציה הסופיסטית

גם שהקורא בעצמו יוכל להתמצא בקטלוג ולבחור בו את הספר הדרוש לו. בזה ראתה את ההבדל היסודי העקרוני בין הקטלוג בספריה הסוביסטית ולסלר גים של ספריות הארצות הקפיטליסטיות. לעומת זאת, נאמנים נציגי האסכולה הישנה להגדרה המערבית, הקור בעת כי הקטלוג הוא „רשימה מליאה ואוביקטיבית של כל הספרים הנמצאים בספריה“ ואין מתפקידו לכפות על הקור רעיון או אחרת של הספר. ופ' רופסור שמורין, למשל, שבמשך שנים עמד בראש המחלקה לקטלוגיזציה של הפקולטה הספרנית במוסקבה, מגדיר את הקטלוג כ„רשימת דברי דפוס ומסמכים אחרים הנמצאים בספריה והערור כים לפי תכלית מסוימת ונועדים לאינפורמציה של הקורא על אודות החומר הנמצא בספריה, הקלת החיפוש אחריו והשימוש המלא והיעיל ביותר“.

הבדלי דעות אלה, המנוגדות זו לזו תכלית הניגוד, ערכם, כמו לרוב בברית המועצות, לא עיוני מופשט בלבד, אלא הוא נעוץ בעיקר במסקנות המעשיות שהם גוררים אחריהם. בה בשעה שנציגי האסכולה הראשונה רואים חובתם לרשום בקטלוג כל ספר וכל מסמך אחר, אם רק הוא נמצא בספריה ונמנה עם רכושה, בלי להבדיל את ערכו ומידת נחיצותו לקורא ההמוני, טוענים באיכות המערערים כי קטלוג בראש וראש שונה נועד לשמש את הקורא ושהוא במקרים רבים מאד מקור האינפורמציה היחיד בשביל הקורא. כי אין ביכולתו של הספרן לשמש ולהדריך את כל הקוראים. ואם זה תפקידו של קטלוג, הרי עליו להיות תכליתי ומכוון — לכלול רק את הספרים אשר יכולים להועיל לקורא ומותאמים לקו האידיאולוגי הכי ללי. קטלוג זה אסור לו שיהיה אובייקטיבי ניטרלי, הוא צריך ישירות להצביע ולהמליץ על הספר הרצוי לספרן או לאלה הממונים על חיי הרוח בכלל. עליו להביא לידיעת הקורא את תכנו ומגמתו של הספר. מאידך, קטלוג זה צריך להיות חפשי מכל „בלסט“ של ספרים מיושנים או ספרים שלפי טבעם הם נועדים רק

אין מגיעים עדינו אלא הדים קלושים ביותר מהמתרחש בתחומי המחשבה הספרנית בברית-המועצות. ספרות מקצועית רצינית כמעט אינה מגיעה משם לארצנו. רק לעתים רחוקות מופיע מאמר תיאורתי, הודן בשאלות היסוד, בירחון „ביבליותר“ המוצא לאור ע"י מדור הספריות של המשדך לתרבות ורובו ככולו מוקדש לשאלות העבודה המעשית של הספרייה. הכפופה לצרכי השעה, ול-הוראות ופקודות של המוסדות המנהלים. אמנם גם בחלק זה של המאמרים יש ללמוד לא מעט על דרכי השתלבותה של הספרייה בחיי יום-יום התרבותיים, החברתיים והמשקיים של האומה, וכדאי היה — מובן שניוני תוכן ובהתאם לצרכינו ולרוחנו — להעתיק למציאות הספרנית שלנו אי-אלה מצורות פערותיה של הספרייה הסוביסטית. את המרקום השני תופסים מאמרים בתולדות הספריות ברוסיה, ביבליוגרפיה תכליתית ומכוונת ביותר, ורק זעיר פה זעיר שם כובשים להם מקום צנוע למדי מאמרים ורשימות או תמציתי הרצאות וויכוחים בשאלות עיוניות כלליות של הספרנות.

בזמן האחרון נתחדש בחריפות רבה, וכדרך הטבע ברוסיה — מלוזה במסקנות מעשיות אדמיניסטרטיביות לגבי המנוצחים, הויכוח על יסודותיו, מגמורתו, היקפו וצורתו של קטלוג הספרייה העממית בברית-המועצות. נמצאו מערערים שנחמכו כנראה גם ע"י מוסדות שלטון על התיאוריה המקובלת של הקטלוגיזציה, אלה לא השלימו עם העברה הסרת-ביקורת של דוגמאות הקטלוג הקיימות בעולם לספריות סוביסטיות, כשם שהם אינם גורסים שתפקידה ותכליתה של פעולת הספרייה הסוביסטית זהים עם אלה של „המערב הקפיטליסטי“.

הויכוח מתחיל מהגדרת מהותו ותפקידו של הקטלוג. המערערים מסתמכים על דברי נ. קרופסקיה (אשתו של לנין), אשר כבר ב-1926 דרשה „יצירת תנאים כאלה, שהדרכה וכיוון הקריאה יהיו לא רק בסמכותו וחובתו של הספרן אלא

ליחידיים בודדים: חוקרים, ביבליוגרפים. בכל ספריה עממית או גם אקדמאית, צריכים, לדעתם, להתקיים זה בצד זה שני קטלוגים: האחד פנימי אינפורמטיבי, הנועד לספרן לצרכי עבודתו ההדרכתית ולאנשי מדע ומחקר וכו', שיכלול כל ספר הנמצא בספריה והניתן לשימוש. והשני: קטלוג לקוראים, המכיל רק את מבחר הספרים המומלצים בכל המקצועות עם הערכותיהם. גם במבחר זה יש להבליט ביחוד ולרכז את הספרים המומלצים ביותר, בעלי ערך אקטואלי יותר, ובהתאם לכך יש לבטל את "הסטיות" של הקטלוג; הוא עלול להשתנות מפעם לפעם לפי דרישות השעה, או עם שינוי ערכים בשאלה זו או אחרת.

הויכוח כבר נסתיים למעשה. אין לדרוש מה אחוז הספריות אשר הנהיגו כבר את הצורה החדשה של הקטלוג. לפי שעה ברור רק כי התוצאה הראשונה לסיום ויכוח זה היא שפרופסור שמורין "שוחרר" מתפקידו, ואתו שורה של מחנכים ומדריכים מהפקולטה הספרנית ודעת מתנגדיו קיבלה את הגושפנקה הרשמית.

אך תהיה אשר תהיה הערכתנו לגבי דרך זו של ויכוח עיוני, עלינו להודות כי במדה רבה הצדק במקרה זה עם המעוררים. אם נתבונן בצורה אויבייקרטיבית בקטלוג מקובל של ספריה עממית גם בארצנו, בעל כרחנו נודה כי הוא מהווה גיבוב בלתי מועיל ומסובך

ביותר של שמות ספרים בלי כל הבדל של טיב הספר, זמן הכתבו, אקטואליותו והתאמתו בהשקפת עולמנו וכו'. זה בצד זה עומדים ספר טוב ומועיל וספר פסול מטעם שהוא. והקורא ההמוני הבלתי מנוסה השלך כסירה בלי הגה ומשוטים לשוט בים זה. קטלוג זה, במידה קום להקל על הקורא למצוא את הספר הדרוש ומתאים לו, מקשה עליו ומבלבל אותו, וטבעי הדבר כי לאחר כמה נסיונות בלתי מוצלחים להעזר ע"י קטלוג הוא מגיע לידי מסקנה כי הקטלוג לא נוצר בשבילו ומחפש דרכים אחרות להגיע לספר. אין ספק שאילו היה הקטלוג מכיל רק את הספרים הדרושים לקוראים מתוך סידור מתאים והבלטה מספקת של הספרים המומלצים והרצויים, היה יחסו לקטלוג אחר לגמרי.

מאליו מובן כי במידה מלאה סידור זה ניתן להגשמה רק לאחר שנבנה קטלוגי זציה מרכזית. כאשר כל ספר ירשם ע"י מוסד מוסמך בצורה נכונה ובהארה הרמת. גם אז, כמובן, עוד יהיה גדול תפקידו של הספרן, באשר אנו בניגוד לב"רית המועצות איננו מעונינים, לכפות את הדעה הרשמית על כל אחד ואחד. גם אז ידרש ממנו כח שיפוט והבחנה על מנת לקבוע איזהו הספר המתאים לספריותינו ולקוראיהן, ואיזה מהם יש להבליט ולהמליץ על פני אחרים. עד אז יש מקום להנהגת קטלוג כזה בכל ספריה קטנה ובינונית לצדו של הקטלוג המלא שתפקידו יהיה בעיקר לשמש את הספרן או את הקורא המיוחד.

א. גורדינסקי